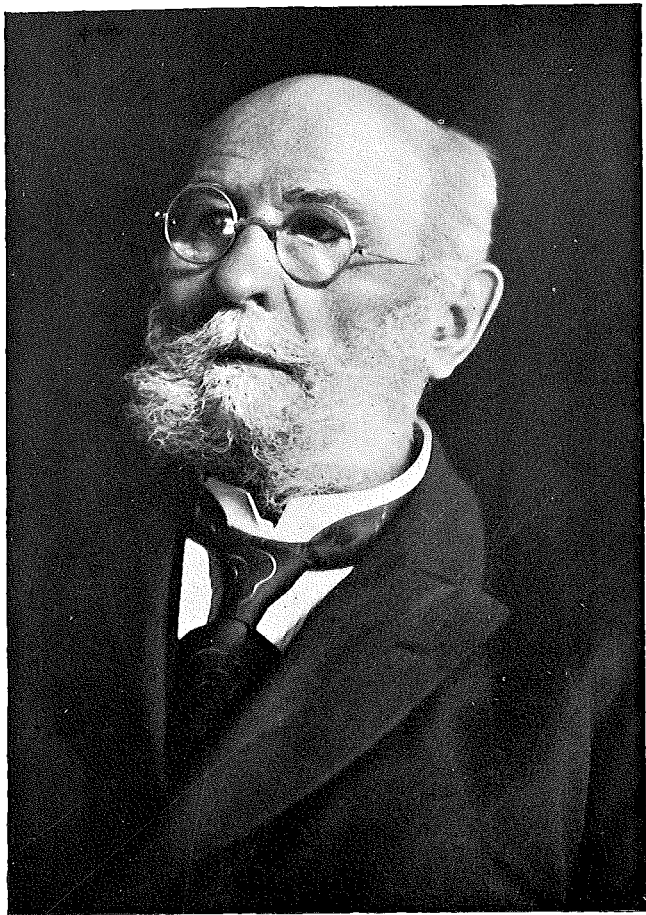

11-D-308

JAN HELLER

NAPSAL
KAREL HERMANN-OTAVSKÝ

SEMINÁRNÍ
Hist.prže.

KRUIOVNÍ
oddělení

Jan Heller

V Praze 1935
NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE VĚD A UMĚNÍ

V neděli dne 20. března 1932 zemřel v Praze dr. Jan Heller, em. advokát, velmi zasloužilý pracovník a spisovatel právní, nejstarší z tuzemských členů České akademie věd a umění, jeden z nejstarších členů Právníké jednoty v Praze, dlouholetý bývalý spoluredaktor časopisu „Právník“.

Narodil se ve Vranově u Rokycan dne 13. listopadu 1848. Po dosažení doktorátu a zakončení soudní resp. advokátní přípravné praxe v Čechách a zčásti též v Štýrském Hradci usadil se jako advokát v Hradci Hrálové, kde stal se později členem obecního zastupitelstva a byl též záslužně činný v městské radě a zastupitelstvu okresním, jakož i v ředitelství tamější záložny. Vzdav se advokacie, přesídlil v r. 1900 do Prahy a věnoval se pak výhradně literární práci v oboru vědy právní. R. 1891 byl zvolen dopisujícím členem

České akademie věd a umění, v r. 1909 mimořádným a v r. 1924 řádným.

Jest to věru vzácný a bohatý odkaz, jež zůstavil dr. Heller českému právníctvu. Strádati jej započal hned po absolvování svých právnických studií články uveřejňovanými v „Právniku“, jichž narostl během let značný počet. Později publikoval také ve „Sborníku věd právních a státních“, jakož i v některých rakousko-německých časopisech. V časopisu „Právník“ započal svou publikační činnost v r. 1871 ještě před svým doktorátem článkem z oboru trestního práva, t. j. úvahou o významu neznalosti zákona a omylu, jakož i o t. zv. aberraci v právu trestním, načež obrátil se k převážnému studiu otázek práva občanského, později zvláště obchodního a speciálních oborů soukromého práva, tak zejména práv t. zv. individuálních čili osobnostních a práv na statcích nehmotných, věnuje tu nejživější zájem a zřetel otázkám moderního rozvoje sociálního, kulturního a technického. Seznam hlavních jeho časopiseckých článků připojený k této vzpomínce ukazuje směry jeho literární činnosti.

Poznamenati jest, že obsáhlá jeho studie „Právní jednání na oko“, uveřejněná v časopisu „Právník“ r. 1875, získala mu cenu vypsanou redakcí „Právníka“.

Vedle této rozsáhlé časopisecké literární činnosti vydal dr. Heller také mnoho *knižních publikací* odborných, níže v připojeném seznamu vypočtených.

První spis vydal v r. 1880 nákladem Právnické jednoty v Praze pod titulem „*Příspěvky k nauce o narovnání vedle práva rakouského na základě práva obecného*“ (str. 86). V 17 kapitolách uvažuje tu autor o podstatných znacích narovnání, o pojmu pochybnosti a spornosti, o možnosti narovnání v příčině trestních činů, sňatku a práv statusových; dále o případě alimentů jako předmětu narovnání, o uzavření jeho po věci platně rozsouzené (s odpovědí zásadně zápornou), o možnosti narovnání v příčině neprohlášeného kšaftu; o účincích narovnání a o otázce správy vzhledem k němu, o účinnosti jeho vzhledem k třetím osobám, o důvodech odpírání, účincích omylu, zvláště též omylu v účtování, o vlivu podvodu a donucení a o možnosti odpírání narov-

nání pro *laesio ultra dimidium*. Autor nezůstává tu na povrchu pozitivní úpravy otázek; vychází s oblibou z římskoprávního resp. obecněprávního podkladu příslušných ustanovení, pilně přihlédaje k literatuře práva rakouského a i obecného.

Zvláštní pozornosti zasluhuje Hellerův spis „*Svépomocný prodej zboží podle práva obchodního na základě práva obecného*“, vydaný v r. 1903 nákladem České akademie věd a umění v jejích Rozpravách, jenž přinesl cenné obohacení naší literatury obchodně právní. Přihlédnuv po všeobecném úvodu k právnímu stavu v otázce kupitelovy *morae accipiendi* před obchodním zákonem a k jednání o problému tom na konferenci norimberské, uvažuje autor o prvku svépomoci v prodeji zboží podle čl. 343 obch. zák.; svépomoc pojímá jako prostředek dosáhnouti vůči váhavosti kupujícího v odběru zboží, tedy vůči jeho bezprávnému omissivnímu chování, toho, aby prodané zboží bylo odklizeno, a sice vlastní soukromou vůlí prodatele bez dovolání se pomoci soudní (str. 39). Provedeným prodejem, jenž děje se bez předchozího

soudního jednání, neprejudikuje se právu kterékoli strany a nerozhoduje se tím, zdali byl kupující až do prodeje *in mora accipiendi* (str. 40).

Vůči prosté svépomoci jsou tu však i rozdíly, a to v tom, že podmínky pro účinné použití stanoveny jsou zákonem a že prodej má nutně ráz úřední; musí se totiž státi veřejně anebo po případě obchodním dohodcem resp. úředníkem ke dražbám oprávněným.

Probrav podrobně jednotlivé z těchto podmínek, zvláště též s hlediska praxe a judikatury rakouské, věnuje autor ještě obsáhlý výklad zejména dalším případům svépomocného prodeje, a to k prodeji pro neplacení ceny tržové podle čl. 354 obch. zák., dále k „nucenému“ svépomocnému prodeji podle čl. 348 odst. 5 při distančním obchodu v příčině zboží kupitelem k dispozici daného, ke komisionářskému právu svépomocného prodeje, ke speditérskému a k právu povozníka a železnice k prodeji zboží.

Dílo zakončeno jest statí - jež charakterizuje chvályhodný směr v autorových vý-

kladech častěji pronikající - o úpravě otázek tu projednávaných v právech států slovanských, zejména v právu ruském a v občanském zákoníku černohorském.

Další Hellerovou prací samostatně vydanou jest spis „*Základové práva elektřiny*“, vyšlý r. 1905 v „*Knihovně Sborníku věd právních a státních*“ (str. 171). Autor se zabýval v něm problémem bušícím na brány právní vědy i soudní praxe stále mocněji, a to v různých oborech právních. Jednaje nejprve o právní povaze elektřiny přihlédá spisovatel podrobně k literárnímu zápasu vedenému o této věci v Německu, načež věnuje bedlivý zřetel právům románským a zejména aplikaci ustanovení francouzského Code civil na studovaný problém. Z italské literatury zejména poutá pozornost autorovu spis, jež vydal r. 1900 Umberto Pipia (profesor v Janově) pod titulem „*Electricità nel diritto*“, třeba s podstatou jeho koncepce o právní povaze elektřiny nesouhlasí.

S hlediska rakouského občanského práva uvažuje autor dále o držbě elektřiny, o možnosti pojmu jejího vlastnictví, o její

„tradicí“ a přechází na poměry obligační, kdež se zabývá smlouvou o prostém dodávání nebo „dovádění“ (Zuleitung) elektřiny a speciálně o smlouvě takové za účelem elektrického osvětlování. Tu zdůrazňuje zejména, že v takové smlouvě budou převládati prvky smlouvy někdy kupní, někdy námezdní; bude tu pak po případě smlouva kombinovaná innominátní, která nepřiléhá k typům resp. vzorům smluv běžného života právního.

Nakonec se autor zabývá otázkou, zdali jest elektrický podnik obchodníkem, a rozbírá podrobně prodávací podmínky elektrického proudu z elektrárny hl. města Prahy k osvětlování soukromému, k pohonu motorů a jiným účelům technickým.

Svým spisem o elektřině zasloužil se dr. Heller platně o naši právnickou literaturu; dostalo se jí díla, jakým se té doby jen málo právnických literatur mohlo vykázati. Není arci pochyby, že používání elektřiny došlo od doby vydání Hellerova spisu značného zdokonalení technického a i rozšíření; přes to však zůstane spis ten pro každého, kdo se právní stránkou

užívání toho bude zabývat, na dlouho prací cennou a v nejedné otázce i rozhodující.

Posledním spisem Hellerovým byla civilistická studie vydaná r. 1916 v Rozpravách České akademie pod titulem „O veřejném příslibení s úvodem o perfekci smluv“ (str. 78). Výklad o tomto právním ústavu, který teprve třetí dílčí novelou z r. 1916 byl zákonem upraven, rozpadá se na dvě části: v první jedná autor o uzavírání smluv, ve druhé o veřejném příslibení. V první části zaujímá autor stanovisko k všeobecnému problému sjednávání a perfekce smluv, při čemž uvažuje již i o změnách zamýšlených resp. připravených publikovanou tehdy osnovou III. dílčí novely; zvláště pojednává tu podrobně o podmínkách závaznosti oferty, o jejím odvolání, o akceptaci, zejména též realizační a konkludentní, a o dalších s tím souvisejících otázkách. Upozorniti jest tu na zajímavý příležitostný výklad o významu a obsahu německého termínu „Verkehr“ v právnickém názvosloví a o překladech jeho do češtiny.

Část druhá zabývá se nejprve ve svém všeobecném oddílu, vycházejíc z práva obecného, teoriemi vyslovenými o veřejném příslibení, tak zejména teoriemi smluvními vůči koncepci vycházející z aktu jednostranného, dále zejména otázkou odvolatelnosti slibu, při čemž předvádí názory zastávané zejména v rakouské civilistice (Nippel, Unger, Stubenrauch, Krainz, Kirchstetter, Schuster-Bonnot, Krasnopol-ski-Kafka, Mayr, Hasenöhr, Till), přihlédá dále k soudní praxi a zdůrazňuje hospodářskou, sociální a kulturní důležitost náležité právní úpravy tohoto institutu. Z mimorakouských teorií zabývá se zejména teorií Kohlerovou delší kritickou úvahou. Na to přistupuje autor k rozboru hledícího sem textu osnovy III. dílčí novely, podává tím bystrý a vítaný výklad o ustanoveních, jež 1. lednem 1917, tedy po vydání spisu, stala se v základě cís. nařízení z 19. března 1916 čís. 69 ř. z. součástí všeob. zákona občanského.

Také v tomto spise proniká záslužná snaha autorova spojití rozbor a ocenění pozitivní látky po stránce dogmatické s osvět-

lením souvislostí a důsledků praktických; po té stránce přicházejí zajisté vhod zvláště i v závěrku díla obsažená upozornění na požadavky řádné stylisace veřejných příslibení a zejména vypsání cen, jakož i výklad o pojmu a významu t. zv. akcesitu.

K tomuto přehledu literární činnosti Hellerovy jest ještě připomenouti cennou jeho práci („Síly přírodní či energie co předmět právního obchodu“) podanou k prvnímu sjezdu českých právníků v r. 1904 v Praze, při němž fungoval jakožto místopředseda první sekce, jakož i řadu přednášek, které konal v týdenních schůzích Právnícké jednoty, podáváje v nich poutavé a poučné výklady, sledované posluchačstvem s vděčnou pozorností.

Literární tvorba Hellerova vyznačuje se dvěma význačnými rysy. Jeden z nich jest, že práce jeho nesou signaturu šťastné *synthese* theoretického vzdělání autorova s bystrým jeho postřehem a hodnotícím úsudkem praktickým. Důkladná theoretická erudice, získaná zejména již studiem římského práva, hojně proniká v jeho pracích. Již v četných člancích a zvláště také v jeho

monografiích, zabývajících se narovnáním a svépomocným prodejem, jest mu při úvahách jednotlivých otázek pravidelným téměř východiskem právo římské, z něhož přechází v právo obecné a pak methodou komparativní - zabýváje se zvláště také zákonodárstvími resp. osnovami států slovanských - uvažuje o problému s hlediska pozitivního práva, nezapomínaje arci podle povahy případu také úvah de lege ferenda. Ona romanistická lví stopa ve výkladech Hellerových opět a opět se vracející oceněna byla svého času v České akademii výrokem prof. Heyrovského: „Zvláštního prohloubení dává dr. Heller svým pracem pilným zřením k právu římskému, jehož nadšeným jest ctitelem a hlasatelem.“

A po praktické stránce literární tvorby dr. Hellera neměl by upadnouti v zapomenutí výrok učiněný jím již v mladých letech v drobném článku v „Právniku“ r. 1876: „Nelze upříti, že příčinnivý právník praktický musí přihlížeti k tomu, aby nezůstal státi pouze na tom, co po otcích zdědil; on bude spíše o to pečovati, aby

toto dědictví dle sil svých rozmnožoval a zveleboval; on bude k tomu přihlížeti, aby praxe nabývala jednak čím dále tím více přirozené jednoduchosti a jasnosti - ovšem v mezích zákonů platných - jednak aby čím dále tím více přibližovala se svému vznešenému cíli, t. j. aby zjednávala průchod právu hmotnému i v nejjemnějších jeho podobách, nežádajíc na něm žádných obětí.“

Druhý pak rys Hellerovy literární tvorby jest jeho sklon k projednávání a řešení *otázek moderních*, ba možno říci nejmmodernějších. Máme tu někdy dojem, jako by autor byl pociťoval vyskytnutí se nových problémů v životě právním, způsobené zejména objevy a vynálezy v oborech dopravnictví nebo reprodukce resp. sdělování duševních děl nebo i novými úkazy obchodní techniky, jako jakési vniknutí cizího tělesa v právní život, vniknutí, které nutně vyžaduje reakce se strany praxe a reakce se strany zákonodárce. A přispěti k správné takové reakci, ji připravit, po případě ji zdokonaliti, činil s oblibou svým úkolem, úkolem to zdár-

ně prováděným. Pro psychologii autorovu jest v tom směru příznačný výrok, učiněný v předmluvě jeho prvního, v r. 1880 samostatně vydaného spisu o narovnání; praví tam, že badatel řídit se musí zásadou: „před žádnou, žádnou záhadou svou šiji neskloníme“. Básníková slova stala se tu krásným výrazem autorovy pracovní síly a jeho lásky k vědecké pravdě.

Světlá stopa působení dr. Jana Hellera zůstane dlouho zachována v naší právo-
vědě na poučení a povzbuzení příštích; a z myslí a srdcí těch, kdo měli příležitost osobně se s ním stýkati, nevymizí vroucná a vděčná paměť jeho vlídné ochoty, jeho dobroty srdce a jeho celé tak milé osobnosti.

PŘEHLED LITERÁRNÍ ČINNOSTI DR. JANA HELLERA.

I Samostatné publikace knižní.

1. *Příspěvky k nauce o narovnání vedle práva rakouského na základě práva obecného.* (1880.)
2. *Umístění a správa peněz.* (1893.)
3. *Svépomocný prodej zboží podle práva obchodního na základě práva obecného.* (1903.)
4. *Základové práva elektřiny.* (1905.)
5. *O veřejném příslibení s úvodem o perfekci smluv.* (1916.)

II. Publikace časopisecké.

1. V „Právniku“:

1871.

Neznalost zákona, omyl, pak aberratio v právu trestním.

1872.

Zdali jest zrušen § 114 s. ř. novým řádem knihovním.

1873.

Jaký jest význam § 1500 obč. zák.

Třeba-li k výmazu knihovnímu na základě konsolidace zvláštní listiny.

O zkrácení věřitelů.

O reversu demoličním.

1875.

Právní jednání na oko.

O pojmu pochybnosti a spornosti.

1876.

O podstatných znacích narovnání.

Některé příspěvky k poznání nové praxe.

1877.

O účincích omylu při narovnání.

1878.

Mohou-li se při exekuční dražbě činiti platně podání na základě zabezpečené plné moci.

O praktičnosti pojmu spekulativní koupě.

O praktických následcích kontokorentního spojení a smlouvy úvěrní.

1879.

O významu a účincích faktury.

1885.

Může-li býti společnost akciová veřejným společníkem veřejné společnosti.

1890.

Oznámení vad zasláního zboží zmocněnci principálově.

1891.

Úvahy o svépomoci.

1895.

Krámský institutor.

1896.

Commis intéressé a tantiéma.

1897.
Mandát kupecký.
1898.
*Nejistota kupce při koupi na úvěr.
O vadách kvantity.*
1901.
O rakouském právu telefonním.
1906.
*Právní jednání všedního života a moderní promlčení.
Pseudo-Gnaeus Flavius a kříslení přirozeného práva.*
1907.
Přetlženi nejvyššího soudu a návrhy na nápravu.
1908.
O pseudonymu.
1909.
Rozvoj společnosti s ručením omezeným v Čechách.
1911.
Soukromoprávní otázky vzduchoplavby.
1912.
O právu stavebním dle zákona z 26. dubna 1912.
1914.
*O diskontu otevřených pohledávek.
O doзору obchodním.*
1915.
Otázka bilance a dividendy za minulý rok.
1917.
O prohlášení za mrtva neb o důkazu smrti, zvlášť ve válce.
1919.
Ručí-li prodávající při prodeji koně i dnes ještě za zrážlivost.

Mimo to přinášel časopis „Právník“ zejména za spoluredakce Dr. Hellera (t. j. od r. 1902 do r. 1920) četné drobnější stati, referáty a noticky z jeho péra, informující čtenáře o zajímavých zjevech a událostech zejména moderního právního života domácího i cizího.

2. Ve „Sborníku věd právních a státních“:

1912.

O náhradě škody způsobené vzduchoplavbou.

1913.

Úvod do práva kinematografu.

1917.

Přispěvky k poznání třetí dílčí novely k zákonu občanskému.

3. Články v „Gerichtshalle“ 1876 o kompensaci v konkursu a 1905 o kommisivním porušení smlouvy, a v „Zeitschrift für Notariat und freiwillige Gerichtsbarkeit“ 1904 o právní ochraně energií.

III. K prvnímu sjezdu českých právníků
v r. 1904 podaná práce:

„Síly přírodní či energie co předmět právního obchodu“.

Seznam samostatných nekrologů

Balzer Oswald (<i>J. Kapras</i>)	Kč 3·50
Brožek Artur (<i>Bohumil Němec</i>)	„ 3·50
Cumpfe Karel (<i>H. Vysoký</i>)	„ 2—
D'Indy Vincent (<i>V. Štěpán</i>)	„ 2·50
Dyk Viktor (<i>H. Jelínek</i>)	„ 5 40
Grot Konstantin J. (<i>V. A. Francev</i>)	„ 5—
Heller Jan (<i>K. Hermann-Otaavský</i>)	„ 2—
Hinterlechner Karel (<i>Fr. Slavík</i>)	„ 2—
Chodounský Karel (<i>A. Velich</i>)	„ 2·70
Jiráni Otakar (<i>František Groh</i>)	„ 8—
Jirásek Alois (<i>J. Borecký</i>)	„ 40—
Muka Arnošt (<i>Fr. Pastrnek</i>)	„ 4·50
Novák Jan Bedřich (<i>Václav Vojtišek</i>)	„ 10—
Novotný Václav (<i>R. Urbánek</i>)	„ 10—
Peisker Jan (<i>J. V. Šimák</i>)	„ 4—
Podlaha Antonín (<i>K. Chytil</i>)	„ 9—
Procházka Bedřich (<i>B. Bydžovský</i>)	„ 2—
Růžička Vladislav (<i>A. Velich</i>)	„ 3—
Sládek Václav (<i>O. Jiráni</i>)	„ 2—
Sobotka Jan (<i>B. Bydžovský</i>)	„ 5—
Stašek Antal (<i>M. Hýsek</i>)	„ 7—
Stieber Miloslav (<i>J. Kapras</i>)	„ 4·50
Stocký Albín (<i>Lubor Niederle</i>)	„ 2—
Suda Stanislav (<i>B. Vomáčka</i>)	„ 3—
Sumec Josef K. (<i>Vladimír Novák</i>)	„ 6—
Viková-Kunětická Božena (<i>J. Voborník</i>)	„ 6—
Vilhelm Jan (<i>K. Domin</i>)	„ 2·50
Wenig Jaromír (<i>Julius Komárek</i>)	„ 2·50
Zíbrt Čeněk (<i>J. V. Šimák</i>)	„ 3—